

Verslag najaarsexcursie 2024, vrijdag 27 september naar de Belgische Kempen

Sven Lefèvre

Op vrijdag 27 september 2024 vond de jaarlijkse VLG-najaarsexcursie plaats, georganiseerd door bestuurslid Sven Lefèvre van het Centrum Agrarische Geschiedenis in Leuven. Dit jaar staken we de grens over naar het noorden van Belgisch Limburg, een gebied met een fascinerende landschapsgeschiedenis en diverse waardevolle agrarische erfgoedsites. Onze reis leidde ons naar de Kempense zandgronden, waar de herstelde vloeiveiden van Lommel opnieuw een belangrijke rol spelen in de ecologische aanpak van hedendaagse uitdagingen. Ook bezochten we de Achelse Kluis, een Cisterciënzerabdij met een bijzonder rijke historie. Ondanks eerdere ongunstige weersvoorspellingen, bleek het weer ons die dag goed gezind, wat bijdroeg aan een succesvolle excursie.

Vertrek vanuit Eindhoven

Om 9.50 uur verzamelden 33 enthousiaste deelnemers zich bij het centraal station in Eindhoven, klaar voor onze grensoverschrijdende tocht naar Lommel. De reis begon met een busrit naar de Watering van Lommel-Kolonie. Onderweg heette Sven Lefèvre iedereen welkom en gaf een gesmaakte inleiding over de ontwikkeling van het landschap in deze regio, waarbij hij uitlegde hoe de bodemstructuur al eeuwenlang bepalend is voor regio en zijn economische activiteit. De arme zandgronden van de Kempen hebben de bewoners duizenden jaren uitgedaagd om hier te overleven. Bemesting speelde daarbij een cruciale rol, en de introductie van vloeiveiden vormde een belangrijk onderdeel van de strijd om het land vruchtbaar en productief te maken.

Bezoek aan de Watering van Lommel-Kolonie

De Watering van Lommel-Kolonie, aangelegd in de late 19e eeuw, transformeerde de arme Kempense zandgronden tot vruchtbare vloeiveiden. Met water uit de Maas, dat via het Kempense kanaal werd aangevoerd, konden boeren hun land vruchtbaar maken en hoge hooiopbrengsten realiseren. Dit hooi diende als wintervoer voor het vee, terwijl de mest bijdroeg aan de verdere verrijking van de bodem. Hoewel het oorspronkelijke project van de Belgische staat geen lang leven was beschoren, bleven pachtboeren actief op de gronden toen het gebied in privéhanden terechtkwam.

Vandaag wordt de vloeiveide opnieuw actief bevoeid door Natuurpunt, met respect voor de

traditionele technieken maar ook met gebruik van moderne technologie. Dit heeft geleid tot een unieke biodiversiteit in het gebied, mogelijk gemaakt door het kalkrijke Maaswater. Onder begeleiding van twee ervaren gidsen verkenden we de geschiedenis van de vloeiveiden en hoe deze techniek nu opnieuw wordt ingezet. De deelnemers waren merkbaar geboeid, wat bleek uit de vele vragen en gesprekken die tijdens de wandeling met de

gidsen plaatsvonden. Zelfs de zon brak door en zorgde voor welkome warmte op deze frisse dag.

De gidsen legden uit hoe bevoeiing niet alleen de bodemstructuur versterkt en de biodiversiteit bevordert, maar ook een waardevolle bijdrage levert aan het oplossen van hedendaagse problemen

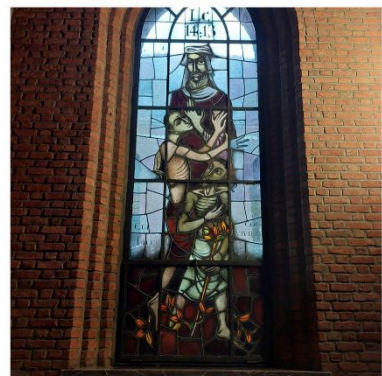
zoals droogte en wateroverlast. Wat daarbij vooral opviel, was het diepe respect voor de oude kennis die deze technieken mogelijk maakt. Dit immateriële erfgoed fungeert als een belangrijke schakel tussen landbouw en natuur, en biedt een manier om beide domeinen op een respectvolle manier met elkaar in dialoog te brengen. Het is een treffend voorbeeld van hoe historische inzichten en traditionele praktijken vandaag de dag nog steeds relevant zijn en een leidraad kunnen vormen voor toekomstige oplossingen.

De Achelse Kluis: cultuur, erfgoed en lokale producten

Na een ochtend vol historische en ecologische ontdekkingen bracht een korte busrit ons naar de Achelse Kluis, een abdij die voor 95% in België en voor 5% in Nederland ligt. Hier genoten we van een heerlijke lunch met abdijsbrood en lokale producten. Laura Danckaert van het Centrum Agrarische Geschiedenis vervolgde het ochtendprogramma met een boeiende lezing over het ['Water&Land'](#)-project, waarin de rol van traditionele landschapsbeheertechnieken zoals graslandbevloeiing centraal staat in de huidige klimaattransitie. Ze liet zien hoe technieken uit het verleden kunnen worden ingezet om actuele problemen zoals watertekorten en biodiversiteitsverlies aan te pakken. Dit werd geïllustreerd met fragmenten [uit korte documentaires](#) die in het kader van het project zijn gemaakt. Een van de voorbeelden dat ter sprake kwam, was de Ooijpolder, waar landbouwers via langlopende beheerscontracten werken aan biodiversiteitsherstel, onder andere door heggen terug te brengen in het landschap. Ook de Collse Watermolen nabij Eindhoven werd besproken, waar de overgedragen kennis van molenaars bijdraagt aan duurzaam waterbeheer.

De schoonheid van verval?

Na de lunch werd de groep opgesplitst voor een rondleiding door het indrukwekkende complex van de Achelse Kluis. Langs en zelfs doorheen het domein liep de beruchte dodendraad, een elektrische grensafsluiting die tijdens de Eerste Wereldoorlog smokkel, spionage en desertie moest tegengaan. Velen verloren hier het leven, een tragisch hoofdstuk uit de geschiedenis dat nog steeds diepe sporen nalaat in de grensregio. Dit aspect wordt ook uitvoerig beschreven in het boek *'Tussen gemeynte en landschapspark - Zes generaties boeren op Mortelsbof (1829-2005)'* van VLG-lid Jaak Slangen.

De rondleiding bood echter meer dan alleen een terugblik op dit donkere verleden. We kregen inzicht in het Spartaanse regime van de Cisterciënzers en hun strenge leefregels, maar ook in de plannen voor de toekomst van het complex. In 2020 werd de Achelse Kluis verkocht aan een Vlaamse industrieel, die grote ambities heeft om de site, met behoud van de brouwerij, te transformeren tot een congres- en evenementenlocatie, met behoud van het historische karakter. Dat de abdij nu toegankelijk is voor rondleidingen, is een recent gegeven, en biedt een unieke inkijk in de verlaten ruimtes en afbladderende muren die veel vertellen over het leven binnen de abdij in de afgelopen decennia.

Ondanks de sobere omstandigheden was de abdij niet vies van architectonische prestigeprojecten. Zo werd de neogotische abdijkerk in 1885 ontworpen door de Nederlandse architect Pierre Cuypers, bekend van het Rijksmuseum in Amsterdam. We ontdekten ook het belang van landbouw voor de abdij, die ooit een bloeiende veeteelt en akkerbouw kende, waarvan de gronden grotendeels aan de Nederlandse zijde lagen. In 1989 werden de landbouwgronden verkocht aan het Nederlandse Staatsbosbeheer en het Vlaams Gewest. De abdij was daarna grotendeels afhankelijk

van haar bierproductie voor inkomsten. Hoewel het Achelse bier tot 2023 het Trappistenlabel mocht dragen, verloor het dit label omdat de laatste twee monniken in 2020 naar Westmalle vertrokken.

Gelukkig stond dit alles ons niet in de weg om de rondleiding af te sluiten met een bierproeverij van het Achelse bier, vergezeld van een royale borrelplank. Het was de perfecte manier om nog wat na te praten, voordat we de bus terug naar Eindhoven namen. Terwijl de regen buiten viel en de avondspits de wegen verstopte, kon dit de voldoening van deze leerrijke en aangename dag niet bederven.

Hieronder nog wat extra links en informatie ivm de excursie.

- Wie meer wil weten over **Water en land**, het project dat mijn collega Laura Danckaert 's middags heeft toegelicht, kan terecht op de website: www.waterenland.be.
 - De **filmpjes** zijn te bekijken op:
<https://www.waterenland.be/nl/kennis/categorie/kijken>.
 - De **podcasts** zijn beschikbaar via:
<https://www.waterenland.be/nl/kennis/categorie/luisteren>.
- Meer informatie over het **Centrum Agrarische Geschiedenis** vind je op onze website: www.cagnet.be.
 - Informatie over onze **collectie landbouwwerktuigen**:
www.collectiebulskampveld.be
 - Wil je onze **maandelijkse nieuwsbrief** ontvangen en op de hoogte blijven van onze laatste activiteiten, publicaties, etc. ? Laat het me weten of klik [hier](#).
- Wie meer wil weten over de **digitale seminars** die we doorheen het academiejaar organiseren, kan een kijkje nemen op: <https://ghum.kuleuven.be/icag/icag-seminaries>.
 - Inschrijven om op de hoogte te blijven van **aankomende seminars** kan via deze link: <https://ghum.kuleuven.be/icag/ICAG-nieuwsbrief/view>.
 - Inschrijven voor het digitale **seminarie van 14 oktober** over de postmiddeleeuwse runderen op basis van onderzoek naar archeologische vondsten kan hier: <https://ghum.kuleuven.be/icag/icag-seminarie-maandag-14-oktober-2024>.
- De introductie tijdens de busrit is gebaseerd op een synthese-onderzoek dat ik samen met mijn collega Yves Segers gemaakt heb dat als basis diende voor de Landschapsbiografie van de regio Bosland. Het definitieve eindproduct daarvan kan je hier raadplegen: https://drive.google.com/file/d/1Uxj1NP9LAuQWD1R8DuAIMggXmMp_95DN/view